

ppłk Marek Nicgorski
Kierownik Zespołu ds. Funduszy Europejskich
w Biurze Penitencjarnym
Centralnego Zarządu Służby Więziennej

Informacja
dotycząca działań współfinansowanych ze środków unijnych
podejmowanych przez Służbę Więzienną
na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i zawodowemu
osób odbywających karę pozbawienia wolności.¹

Od 2004 r. jednostki organizacyjne Służby Więziennej aktywnie zaangażowały się w proces pozyskiwania i wykorzystywania możliwości finansowych, jakie powstały po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Działania takie były możliwe dzięki uzyskaniu wcześniejszych doświadczeń Centralnego Zarządu Służby Więziennej (CZSW) uzyskanych podczas realizacji programów przedakcesyjnych typu PHARE. Efektem tych prac po 2004 r. był udział więziennictwa w latach 2005-2008 w realizacji przedsięwzięć w ramach Programu Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL. W szczególności dotyczyło to m.in. realizacji przez CZSW przy współdziałaniu instytucji partnerskich projektu „*Nowa droga dla byłych więźniów*”, ale także udziału jednostek Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej we Wrocławiu w realizacji projektu „*Czarna owca*”, współpracy jednostek Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Warszawie przy realizacji projektu „*Koalicja Powrót do wolności*” oraz udziału jednostek lubelskich w realizacji projektu „*Wyjść na prostą*”. Podejmowane w więzieniach działania były skierowane do osób odbywających karę pozbawienia wolności w celu przygotowania ich do skutecznego powrotu do społeczeństwa po zakończeniu kary i efektywnego przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu tych osób.

Całkowita wartość projektu systemowego „*Nowa droga dla byłych więźniów*” realizowanego przez CZSW wyniosła ok. 7 mln zł. Projekt był przedsięwzięciem pilotażowym, realizowanym przy współpracy z Polskim Czerwonym Krzyżem, Krajową Radą Kuratorów, Ochotniczymi Hufcami Pracy, Polskim Komitetem Pomocy Społecznej oraz Stowarzyszeniem MONAR. Działania projektowe skierowane były do grupy 500 skazanych kobiet i mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności w 13 jednostkach penitencjarnych w całym kraju. Beneficjenci projektu uczestniczyli w ramach projektu w szkoleniach zawodowych, zajęciach aktywizacji zawodowej oraz szkoleniach języków obcych. Ponadto mieli możliwość skorzystania z pomocy psychologicznej i zajęć terapii uzależnień. Cykl działań został zaplanowany w celu przygotowania skazanych do efektywnego powrotu do społeczeństwa po zakończeniu kary pozbawienia wolności. W ramach projektu utworzono i wyposażono 13 jednostek penitencjarnych w multimedialne sale komputerowe przeznaczone do szkolenia skazanych.

Osiągnięte efekty oraz zainteresowanie prowadzonymi działaniami samych skazanych potwierdziło celowość przyjętego nowego wówczas kierunku rozwoju więziennictwa. Pozytywna ocena działań zrealizowanych przez więziennictwo dokonana przez krajowe instytucje zarządzające środkami unijnymi pozwoliła na kontynuację rozpoczętego przez

¹ Dane na dzień 30 września 2019 r.

więziennictwo procesu. W efekcie podjętych prac, w 2007 r. osiągnięto niewątpliwy sukces w postaci przyznania CZSW statusu instytucji mogącej realizować na rzecz więźniów projekty systemowe w trybie pozakonkursowym w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013 (POKL).

W dniu 25 lipca 2008 r. Centralny Zarząd Służby Więziennej (CZSW), zawierając z Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich umowy o dofinansowaniu projektów, przystąpił wraz z blisko 130 jednostkami penitencjarnymi formalnie do realizacji czterech projektów, współfinansowanych w wysokości 85 %, ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) w ramach POKL. Przedsięwzięcia realizowane są w ramach Poddziałania 1.3.4 „Centralny Zarząd Służby Więziennej - projekty systemowe” umieszczonego w centralnie realizowanym Priorytecie I „Zatrudnienia i integracja społeczna” Działaniu 3 „Ogólnopolskie programy integracji i aktywizacji zawodowej”. Wsparcie w ramach tego Priorytetu zyskały zwłaszcza te grupy społeczne, które ze względu na swoją specyfikę, niewielką liczebność czy rozproszenie przestrzenne nie mogły uzyskać pomocy na poziomie regionalnym i miały wyjątkowe trudności z integracją z rynkiem pracy (m.in. imigranci, Romowie, osoby bezdomne i osoby odbywające karę pozbawienia wolności). Uzyskane wsparcie ukierunkowane było również na tworzenie konkretnych rozwiązań systemowych o zasięgu ogólnokrajowym i ponadregionalnym, mając na celu: eliminację barier w dostępie do zatrudnienia, podnoszenie poziomu integracji społecznej, promowanie mobilności geograficznej i zawodowej.

Oprócz CZSW w ramach Działania 3 Priorytetu I POKL pozakonkursowe projekty systemowe realizowały: Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich (pion beneficjenta), Ochotnicze Hufce Pracy, Ministerstwo Sprawiedliwości, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych i Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. W aspekcie wielkości wartości zawartych umów o dofinansowanie projektów więziennictwo uplasowało się na trzeciej pozycji.

W latach 2008-2014 CZSW koordynował i odpowiadał za realizację następujących projektów systemowych:

- projekt pn. „*Podniesienie kwalifikacji zawodowych funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej realizujących zadania związane z przywieziennymi Klubami Pracy*”, w ramach którego prowadzone były działania zmierzające do przygotowania w 45 wytypowanych jednostkach penitencjarnych wyspecjalizowanej kadry do pełnienia funkcji tzw. *lidera przywieziennego klubu pracy* w celu podniesienia poziomu efektywności podejmowanych wobec więźniów działań z zakresu reintegracji społeczno-zawodowej i prowadzonych oddziaływań readaptacyjnych. Beneficjentami projektu byli funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej, a także osoby odbywające karę pozbawienia wolności uczestniczące w zajęciach ww. Klubów Pracy.
- projekt pn. „*Penitencjarny doradca zawodowy*”, zgodnie z którego założeniami utworzono w 15 jednostkach penitencjarnych stanowiska penitencjarnego doradcy zawodowego. Osoby zatrudnione na tym stanowisku służyły pomocą osobom odbywającym karę pozbawienia wolności w okresie przygotowania do zakończenia odbywania kary pozbawienia wolności w planowaniu i organizowaniu ich życia zawodowego po zakończeniu odbywanej kary. Istotnym założeniem systemu było opracowanie publikacji służącej zunifikowanemu i systemowemu prowadzeniu efektywnych oddziaływań z zakresu doradztwa i poradnictwa zawodowego w więzieniach.
- projekt pn. „*Cykl szkoleniowo-aktywizacyjny służący podniesieniu kwalifikacji zawodowych osób pozbawionych wolności oraz przygotowaniu ich do powrotu na rynek*”

pracy po zakończeniu odbywania kary pozbawienia wolności” zakładał wdrożenie systemowego, zintegrowanego cyklu szkoleniowo-aktywizacyjnego obejmującego prowadzenie wśród zainteresowanych skazanych powiązanych szkoleń o charakterze zawodowym oraz oddziaływań aktywizująco-wzmacniających.

- projekt pn. *„Aktywizacja społeczno-zawodowa skazanych niepełnosprawnych oraz osób skazanych na karę pozbawienia wolności na podstawie art. 209 § 1 i art. 207 §1 Kodeksu karnego”* oparty był na działaniach związanych z przygotowaniem do powrotu na rynek pracy skazanych szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Łącznie w ramach projektów udzielono wsparcia skazanym w postaci organizacji i przeprowadzenia 4 tys. szkoleń zawodowych oraz ponad 1,7 tys. zajęć przywieziennych klubów pracy. W działaniach tych uczestniczyło ponad 75 tys. skazanych, w efekcie czego blisko 2 tys. skazanych podjęło zatrudnienie. W ramach prowadzonych działań podniosło kwalifikacji zawodowych blisko 900 funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej. Na potrzeby szkolenia skazanych utworzono 72 multimedialne sale edukacyjne oraz dokonano zakupów ponad 6 tys. szt. sprzętu na potrzeby szkolenia skazanych. Na potrzeby realizacji działań projektowych uzyskano wyłączną alokację finansową w wysokości ok. 104 mln zł.

W okresie od 2012 r. do 2017 r. w Służbie Więziennej realizowane były przedsięwzięcia wspieranie finansowo ze środków II Perspektywy Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014 (NMF II) w ramach Programu PL17 pn. *„Wsparcie Służby Więziennej, w tym sankcji pozawieziennych”*. Program ukierunkowany były głównie na udzielanie wsparcia kadrze wymiaru sprawiedliwości w zakresie podniesienia umiejętności zawodowych służących właściwemu wykonywaniu obowiązków służbowych w celu przestrzegania zasad humanitarnego wykonania kary pozbawienia wolności, co przekłada się na skuteczne przygotowanie więźniów do powrotu do społeczeństwa po odbyciu kary. Bezpośrednie działania służące osiągnięciu zaplanowanych rezultatów były prowadzone w ramach 7 predefiniowanych projektów związanych z m.in. realizacją wśród więźniów szkoleń o charakterze zawodowym oraz podnoszących ich kompetencje społeczne w celu zwiększenia efektywności powrotu do społeczeństwa po zakończeniu odbywania kary, realizację szkoleń wśród kadry Służby Więziennej podnoszących kwalifikacje zawodowe (m.in. szkolenia językowe, specjalistyczne, ukierunkowane na pracę z grupami szczególnymi lub więźniami młodocianymi, itp.), a także realizację szkoleń wśród kadry Służby Więziennej ukierunkowanych na podniesienie umiejętności służących prawidłowemu wykonywaniu obowiązków służbowych (m.in. warsztaty antystresowe, szkolenia podnoszące umiejętności w zarządzaniu kadrami, itp.). Prowadzone są działania zmierzające do utworzenia i wdrożenia systemów teleinformatycznych służących podniesieniu poziomu zarządzania jednostkami penitencjarnymi. Rezultatem Programu będzie także zwiększenie częstotliwości stosowania rozwiązań alternatywnych w stosunku do kary pozbawienia wolności. Przedsięwzięcie prowadzone było we współpracy z norweskim więziennictwem. Całkowita wartość alokacji wynosiła ponad 65 mln. zł.

W ramach Programu realizowanych było 7 projektów zarządzanych bezpośrednio przez właściwe merytorycznie komórki organizacyjne CZSW, Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej oraz Ministerstwo Sprawiedliwości:

- Projekt nr 1 pn. - *„Realizacja szkoleń podnoszących kompetencje społeczno-zawodowe więźniów oraz stworzenie warunków ułatwiających podtrzymywanie więzi rodzinnych w celu zwiększenia efektywności ich powrotu do społeczeństwa po zakończeniu odbywania kary”* - beneficjent: CZSW;

- Projekt nr 2 pn. - „*Realizacja szkoleń kadry Służby Więziennej podnoszących kwalifikacje zawodowe w celu zapewnienia właściwego poziomu stosowania kary pozbawienia wolności zgodnie z międzynarodowymi zasadami praw człowieka.*” - beneficjent: CZSW;
- Projekt nr 3 pn. - „*Realizacja szkoleń kadry Służby Więziennej ukierunkowanych na podniesienie umiejętności służących prawidłowemu wykonywaniu obowiązków służbowych.*” - beneficjent: CZSW;
- Projekt nr 4 pn. - „*Wzmocnienie systemów ochrony jednostek penitencjarnych w oparciu o Grupy Interwencyjne Służby Więziennej.*” - beneficjent: CZSW;
- Projekt nr 5 pn. - „*Utworzenie i wdrożenie systemów teleinformatycznych służących podniesieniu poziomu zarządzania jednostkami penitencjarnymi.*” - beneficjent: CZSW;
- Projekt nr 6 pn. - „*Wzmocnienie sprzętowe i modernizacja systemu kształcenia kadry Służby Więziennej w ramach szkół resortowych*” - beneficjent: Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu;
- Projekt nr 7 pn. - „*Upowszechnienie stosowania kar nieizolacyjnych i środków probacyjnych w systemie sądownictwa karnego.*” - beneficjent: Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji w Ministerstwie Sprawiedliwości

W ramach projektów przeprowadzono 1 573 szkolenia o charakterze zawodowym, w których uczestniczyło ponad 15 tys. skazanych. Ponadto ponad 28 tys. funkcjonariuszy i pracowników SW uczestniczyło w ponad 4 tys. szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe kadry. Osiągnięte wyniki przekroczyły zakładane wskaźniki. W ramach Programu PL17 utworzono 178 kąciki widzeń więźniów z ich dziećmi oraz zakupiono niezbędne wyposażenie m.in. meble, zabawki, książki, itp. Dokonano także zakupu 320 translatorów językowych do pracy z więźniami - cudzoziemcami. Wzmocniono także bazę szkoleniową SW w postaci m.in. 350 zestawów do udzielania pierwszej pomocy medycznej. Zmodernizowano sprzęt dydaktyczny i procesy edukacyjne w Centralnym Ośrodku Szkolenia Służby Więziennej. W ramach Programu prowadzona była także wymiana doświadczeń pomiędzy kadrami więziennictw Polski i Norwegii w postaci m.in. dwustronnej wymiany kadry, w której dotychczas uczestniczyło ponad 150 funkcjonariuszy i pracowników SW.

W latach 2012-2014 polskie więziennictwo korzystało także ze wsparcia środków Programu GRUNDTVIG o łącznej wartości ok. 270 tys. zł. Pozyskane środki służyły wymianie doświadczeń zawodowych kadry Służby Więziennej z przedstawicielami służb penitencjarnych i probacyjnych innych krajów europejskich, w szczególności poprzez organizację wyjazdów studyjnych do zagranicznych partnerów programu dla funkcjonariuszy i pracowników aresztów śledczych w: Radomiu, Warszawie-Białołęce i Olsztynie. Zdobyte doświadczenie umożliwiło wdrożenie w polskich jednostkach penitencjarnych rozwiązań stosowanych w innych krajach europejskich służących efektywności readaptacji skazanych.

W 2016 r. więziennictwo rozpoczęło realizację kolejnego przedsięwzięcia współfinansowanego ze środków unijnych, które służy szkoleniu osób odbywających karę pozbawienia wolności. W szczególności dotyczy to realizacji przez CZSW projektu systemowego w ramach Działania 2.7 „*Zwiększenie szans na zatrudnienie osób szczególnie zagrożonych wykluczeniem społecznym*” Programu Operacyjnego Wiedza-Edukacja-Rozwój 2014-2020. Założenia projektu obejmują prowadzenie szkoleń o charakterze zawodowym wśród więźniów. Zdobyte umiejętności oraz kwalifikacje pozwolą na zdobycie zatrudnienia przez skazanych jeszcze podczas odbywania kary pozbawienia wolności, ale także po zakończeniu kary. Kierunki szkoleń zawodowych będą wynikały z analizy indywidualnych potrzeb beneficjentów oraz aktualnych potrzeb lokalnych rynków pracy. Efekty szkoleń

zawodowych są wzmacniane organizacją tzw. *szkoleń miękkich* (kompetencyjnych) podnoszących poziom wiedzy skazanych z zakresu m.in. poruszania się na rynku pracy, zasad poszukiwania zatrudnienia, uregulowań dotyczących samozatrudniania, ale także przeciwdziałania agresji, radzenia sobie ze stresem, itp. Działania te są skierowane do skazanych kobiet i mężczyzn na 2 lata do końca kary lub na 2 lata do nabycia uprawnień uzyskania warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbywania kary. Istotnym dla projektu jest fakt, iż stanowi on jeden z elementów realizacji oraz wspiera realizację Rządowego Programu Pracy Więźniów, przyjętego do realizacji w 2016 r.

Założenia przedsięwzięcia wskazują, iż w projekcie weźmie udział ponad 42 tys. skazanych, którzy otrzymają wsparcie w ramach blisko 9 tys. cykli szkoleniowo-aktywizacyjnych, czyli szkoleń o charakterze zawodowym uzupełnionych o treningi kompetencyjne. Przewiduje się także, że co najmniej 23 tys. skazanych podejmie zatrudnienie po zakończeniu udziału w projekcie. W ramach projektu zakłada się także zakup sprzętu i materiałów edukacyjnych na potrzeby realizacji ww. szkoleń. Na realizację projektu do końca 2020 r. pozyskano kwotę ok. 147 mln zł.

We wszystkich realizowanych i zakończonych dotychczas projektach współfinansowanych ze źródeł unijnych lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego osiągnięto zakładane wskaźniki, często na poziomie przewyższającym przyjęte plany. Zostały one także pozytywnie ocenione przez właściwe instytucje nadrzędne.

Istotne jest, iż działania podejmowane przez więziennictwo w ramach projektów współfinansowanych ze środków unijnych cieszą się dużym zainteresowaniem samych skazanych. Należy podkreślić, iż na świadectwach ukończenia szkoleń nie ma informacji, że odbyły się one w jednostce penitencjarnej. „...*To moja pierwsza kara pozbawienia wolności i chcę, aby ten czas nie był to czas zupełnie stracony. Mam nadzieję, że to czego się nauczę pomoże mi szybciej znaleźć pracę po wyjściu na wolność, bo mam na utrzymaniu trójkę dzieci...*” „...*Dzięki dofinansowaniu z Unii ukończyłem kurs glazurnika. Będę się starał o skrócenie kary i chcę po wyjściu szybko wrócić do pracy. Przed tym, jak znalazłem się w zakładzie, nie miałem żadnego wyuczonego zawodu, tylko doświadczenie w pracy przy remontach...*” - to tylko kilka z opinii beneficjentów projektów, które m.in. zostały opublikowane w artykułach prasy ogólnopolskiej. Opinie te potwierdzają celowość podejmowanych działań oraz właściwą tematykę prowadzonych szkoleń. Należy wskazać, iż tematyka szkoleń przygotowawcza jest w oparciu o informacje pozyskiwane z lokalnych instytucji rynku pracy urzędów pracy oraz dane dotyczące zawodów deficytowych na danym terenie. Dotychczas największym popytem na rynku pracy cieszą się pracownicy sfery budowlanej, o czym świadczy zestawienie przeprowadzonych dotychczas szkoleń. W szczególności dotyczy to szkoleń z zakresu umiejętności w zawodach: brukarza, malarza, technologa robót wykończeniowych i glazurnika-posadzkarza. Wśród najpopularniejszych w więzieniach znajdują się także szkolenia kierowcy wózków widłowych, spawacza MAG lub MAG 135, konserwatora terenów zielonych a także kursy obsługi komputera z modułem magazynowym. Obecnie następuje powolna zmiana popularności potrzeb zawodowych, która jako zawody priorytetowe wskazuje na m.in. opiekuna osób starszych i niepełnosprawnych, konserwatora terenów zielonych, pilarza oraz operatora obrabiarek CNC.

W celu kontynuacji przez Służbę Więzienną działań na rzecz m.in. przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób odbywających, które finansowane są ze źródeł zagranicznych oraz z uwagi na pozytywne oceny dotychczas realizowanych działań w tym obszarze

więziennictwo zostało zaproszone do realizacji kolejnego projektu systemowego w ramach programu pn. „Sprawiedliwość” II Perspektywy Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2014-2021. Jednym z elementów planowanego przedsięwzięcia będzie także realizacja bloku szkoleniowego dla osób odbywających karę pozbawienia wolności. Aktualnie przewidywana wartość alokacji na ten cel wynosi ok. 245 mln zł. Obecnie trwają negocjacje ze stroną norweską dotyczące obszaru programowego, których formalne zakończenie umożliwi rozpoczęcie realizacji planowanych działań projektowych przez Służbę Więzienną.

Należy wskazać, iż opisane powyżej działania stanowią tylko część z działań podejmowanych przez więziennictwo wobec osób odbywających karę pozbawienia wolności. Inne działania w tym obszarze, które prowadzone są na bieżąco i równoległe do wskazanych powyżej finansowane są z innych źródeł, w tym m.in. środków własnych Służby Więziennej. Oparte są one na m.in. indywidualnych programach oddziaływania, zajęciach grupowych programów readaptacyjnych, terapii oraz innych instrumentach służących skutecznej readaptacji skazanych.